

FOLK OG LAND

NR. 24. — 11. ARGANG

LØRDAG 29. SEPTEMBER 1962

LØSSALG 75 ØRE

LÆRERAKSJONEN 1942

Av Norges Lærersambands leder Orvar Sæther

Norges Lærersamband var en vel utbygget organisasjon. Dette bilde er fra et kretsledermøte i Kristiansand i 1942. Første rekke fra v.: Lærer Svein Rygnestad, landsøkonomileder Prytz, landsleder Orvar Sæther, fylkesleder H. Kjønds, lærer Harald Unander, rektor Saxlund, lærer Oddleiv Vennessland. Annen rekke: Lærer Svein Folkestad, kand. teol. Erling Vågen, lærer Toralf Try, lektor Vinje, skolebestyrer Bergsvein Holt, lærer Karl Bergersen.

I.

Jeg går ut fra at alle, lærere som andre, har hug til å vite hvor mange lærere det var som protesterte mot sambandslærerloven. — I farto var det nylig en herre som opplyste at det var 11 tusen. — Så oppriktig som noen har jeg prøvd å få greie på dette: I rektor Lødrups bok står at av 12 tusen lærere hadde den 3. mars 6 a 7 tusen protestert 1942. Det var den tyske kontaktmann Huhnhäuser som vitnet dette for Akers herredsrett.

2. Da lederen for sambandet, Orvar Sæther, var for retten i 1948 sa han: «Halvparten av landets lærere meldte seg ut, og halvparten ble stående. Og halvparten er ikke så dårlig det, herr lagmann». Det var han som tok i mot alle utmeldelser (protester) og han visste det, og jeg synes det er underlig dersom han skulle lyge i sin egen sak. Norum var vitne der,

og i Norsk Skuleblad for 3. april 1948 står dette referat slik. — Hm. —

3. Jeg var borte i Tinghuset og hørte på en interessant, lærerrik sak. Her opplyste en av rettens folk — husker ikke hvem — at det var ca. 7 tusen som hadde protestert mot loven. (Kanskje sa han 6 a 7 tusen han og, men for sikkerhets skyld skal jeg si 7 tusen, da jeg husker tallet).

4. I Hoprekstads bok, side 33, står at protestane skulle leggjast i posten den 20. februar, fredag. «Frå Vestlandet og andre luter av landet kom dei i veka etter eller seinare». Veka etter er 22. til 29. februar. Frå Sørnorge skulle dei i alle fall vere komme inn til den 3. mars.

I lærerarkivet inne i Oslo er no råd til å telje, og i Orvar Sæthers arkiv var nok alle, rimeligvis.

Hvorfor dette nå? Jo, rettferdigheten er ikke død. Nå er herr Norum og formannen i Noregs lærerlag havnet i «en

sekk», sa Norum på siste møte i Norges lærerlag. Vi må vone at de trives der inne begge to.

Altså: Jeg er i villrede: Kanskje Norsk Riksstringkasting vet det, tallet på syndebukkene og fårene?

J. S. V.

Jeg har mottatt foranstående brev og føler plikt til å svare.

Da Quisling den 15. april 1940 måtte gå av som stats-sjef og regjerings-sjef, ble tyskeren Josef Terboven inn-satt i hans sted.

Quislings politiske kamp gikk senere ut på igjen å få sendt Terboven tilbake til Tyskland, selv overta som norsk Riksforstander, og å gjenreise Norges nøytralitet.

Opprettelsen av Norges Lærersamband var ett ledd i denne kamp.

Den 17. juni 1941 ble jeg av Reichskommissar Terboven gjennom Innenriksdepartementet utnevnt til kommissarisk leder av Norges Lærerlag.

I den tid jeg var underlagt Terboven, hadde jeg praktisk talt ingen vanskeligheter i Lærerlaget.

Den 1. februar 1942 overtok Quisling stillingen som ministerpresident, under den forutsetning at han senere skulle overta som stats-sjef og at Norge skulle få tilbake sin nøytralitet.

Det var så å si en selvsagt ting at skolen og lærerlaget, som begge hadde sortert under tyskeren Terboven, nu måtte underlegges norsk myndighet, og at dette måtte gjøres i lovs form. Derfor kom loven om Norges Lærersamband.

Loven har følgende ordlyd:

LOV OM NORGES LÆRERSAMBAND.

§ 1.

Norges Lærersamband er en faglig sammenslutning som tjener som mellomledd mellom lærerne og de offentlige myndigheter.

§ 2.

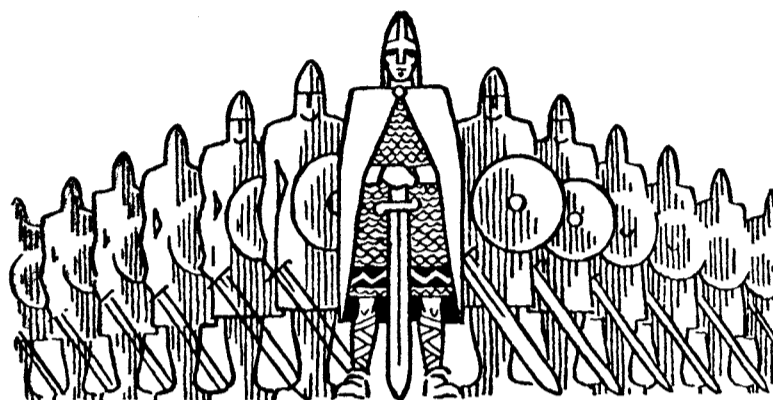
Norges Lærersamband ledes av en landsleder, som oppnevnes av ministerpresidenten.

§ 3.

Pliktig til å stå som medlem av Norges Lærersamband er alle lærere og lærerinner ved (Forts. side 5)

OLAF HOLM:

UÅR PÅ MENN

Tankene ligger i tiden. Det enn beskjeftiger seg med kommer plutselig frem fra en annen kant.

«Farmand» reiste for en tid siden spørsmålet om årsaken til Norgesveldets undergang og konkluderte med at det skyldtes uår på menn, og la til, at dette uår vedvarer fremdeles. Det er modig tale, fordi det er en ubehagelig sannhet.

Det førte derfor naturligvis til skuddveksling med adskillig forbruk av løsamunisjon.

II.

Det gamle aristokrati, som i sin tid varetok landets interesser gikk tilgrunne ved Fimreite. Det rekruttertes i vårt land vesentlig gjennom hirden, hvor det ikke var hvermanns sak å bli opptatt. Sagaen beretter om slike tilfeller som en begivenhet. En vesentlig betingelse var ferdsel i våpenbruk.

Allerede under Håkon Hå-

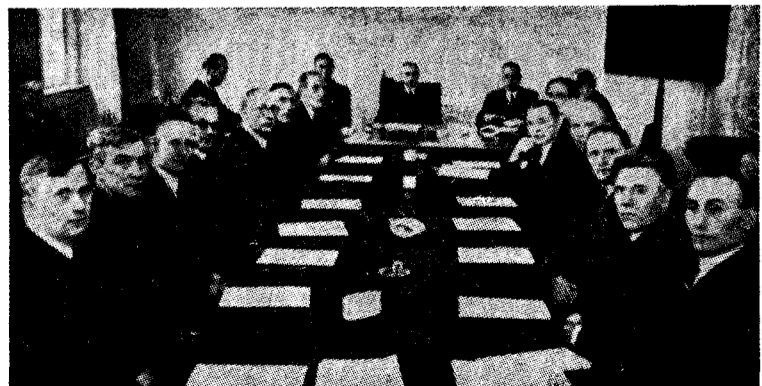
konsen, et halvt århundre etter Fimreite var det gått tilbake. Det ble etterhånden lagt mest vekt på høviske manerer og det kan ikke skape noen elite. Det er betegnende at «Kongespeilet», som skal være skrevet på den tid, har skapt uttrykket «Uår på menn, det værste av alle uår».

Den øvrige del av folket hadde her som i andre land den gang ingen øvelse i våpenbruk. I Sverige hadde man Rosstjensten. Forskjellen er betinget av landenes forskjellige topografi.

Levninger av det gamle aristokrati, om det skulle finnes noen, har idag ingen politisk betydning.

Det kan kanskje være en trøst, at det skal godt gjøres å finne en mann i dette land, som ikke nedstammer fra en av Harald Hårfagres 22 søn-

(Forts. side 6.)

Fra et skoledirektørmøte i Oslo 1944. Midt på bildet minister Skancke, til venstre for ministeren ekspedisjonssjef dr. Næss, til høyre for ministeren byråsjef Pedersen. Venstre rekke: Landsleder Orvar Sæther, skoledirektørene Hafsten, Skar, Nordback, Grjotheim, Nordmo og rektor Volle. Høyre rekke: Sekretær Bryne stad, fylkesleder Lysakermoen, skoledirektørene Bakke, Unander, Ringdal og Sjølie.

LA SUCCESSION

Det bærer mot valg av den midlertidig fungerende burmeseren U Thant til generalsekretær i FN — hovedsaken er jo at han aksepteres av de røde. Trygve Lie — Dag Hammarskjöld og U Thant — en får si at retningen er god og farten upåklagelig. I anledning det lykkelige valg frisker vi ellers opp en gammel karikatur fra et fransk blad: — Og hvis ikke U Thant skulle være nøytral nok (og farget nok), så foreslår Indonesia Monsieur Orang U Tang.

Isaiah Berlin og romantikken

Av G. HOVDE

I eit avisreferat av eit foredrag i studentersamfunet såg eg at den engelske professoren i sosiologisk politikk Isaiah Berlin hadde uttala om den tyske romantikken at den med å framheva det geniale menneskje hadde skapt grobott for diktaturet.

Dersom referatet er rett so kan ein skyne kva slag professor det var som heldt den tala, for ei so lett kjøpt og grunn oppfatning av romantikken kan ein som er professor i åndsvitskap neppe danne seg. Det må vera feil ein eller annan stad enten i referatet eller i hugen til professoren.

Som vi veit vaks romantikken i Tyskland fram som eit svar på opplysningstidas læresetningar, dei som hadde ført fram til den franske revolusjon og som fann sit forlis som åndsmakt der.

Romantikken hadde sans for det geniale menneskje, det er sant, men dei dyrka ikkje geniet. Soleis hadde dei vurdna for Luthers geni og storheit, men høyr berre kva den første store romantikkaren Novalis sier om Luther og hans folk:

«Dei tenkte ikkje på kva resultatet ville verta av den prosessen dei sette igang: skilde det uskiljelige og deilla den udeilbare kyrkja og reiv seg skjøytelausa ut av den ålmenne, kristelege einskapen». Mellomalderens sameinte Europa var lengslenes mål for romantikkaren.

«Det var herlege strålende tider då Europa var eit kristeleg land der ei kristenheit budde. Ei einaste stor samlande interesse batt dei alle, til og med dei ytterste provinsane saman til ei åndelig einheit», sier Novalis i same skriftet (Die Christenheit oder Europa. 1799). Det er tanken om den samlande einskapen i Europa romantikken sette høgst. Det er den same tanken som fann uttrykk hjå Dante, berre at han la hovudvekta på keisardømet som den samlande tanke for Europas folk, den tanke som fekk sit ulivssår av læra om «Suverænen», nasjonalstaten: den som ikkje trong sjonene vert var si eiga, samvit om kva som var rett og rektig, slik fransmannen Bodin og andre skildrar og set opp som det høgste. Denne læra kom til å sprengje Europas einheit. Eller for atter å sitere Novalis: «Det vil alltid strøyme blod over Europa inntil na-

sjonene vert var si eiga, fryktelege vanvitugheit som driv dei rundt i ring. — Inntil dei vert gripne av heilag musikk og i brokut blanding atter samlast om det tidlegare altar for å skape fredens verk og under heite tårer feirar ein stor fredsfest over dei rykande ruiner på valen. Berre religion kan oppvekkje Europa på ny og sikre folkerett ved å innsette kristenheitas fredstiftande embete med ny herlegheit synbar for verda».

Når det gjeld dei politiske tankane, so var det altså frå fyrste stund av for Europas einskap at romantikkaren brann, og det er ikkje tilfeldig at det var den tyske romantiske skule som tok dei opp, og dei var ikkje nye der. Soleis var det mange andre enn romantikkaren som hadde sympati for Napoleon ut frå den tanken at han kunne samle det splitta Europa, noko dei ikkje torde vone frå sit eige folk eller frå dei andre germanske folka. Styrken deira har aldri vore einskap og samdrektigheit. Ingen har betre skildra den germanske ånds storheit og tragedie enn vår eigen Vinje i diktet «Her ser eg fagre fjord og bygder». Det er høgsonen om germanarane, djup, sann og realistisk.

Romantikkarane var klår over alt dette, og over det merkjelege, det største av

alle under: det som kyrkja hadde makta då ho utretta å døyve den ibuande kampgleda hjå dette høgreste og åndeleg so velutrusta og livskraftige folket, og synte at det var to i det for fredens og åndens gjerning like godt som for kampens til å utvikle ein kultur djupare, rikare og meir storglad enn nokon tidlegare. Og dei hjelpte og oppatt or avmakt folk som ein ublid lagnad hadde gjort til heimlausa kræmarsjæler i verda. Det var hjå dei Europeiske folk og framfor alt i dei germanske land at det jødiske folks etterkomarar fann eit klima og eit åndsliv som dei kunne puste og leva i og der kunne gjeva sitt åt det same åndslivet. Det som vi med tida kan vone at vil mogne folka her so dei vert vaksne nok til å leggja av alt indre kiv og lære sjølvdisiplin. Men før dei atter har lært dette og funne att tonen frå mellomalderen kan dei ikkje vente å kunne styre korkje seg sjølv eller andre. Det har dei so syrgjeleg visa under kolonialismens tidsbol. Det var ikkje åndeleg mogne folk som vart styresmenn for verda den gongen. Det var Europas herkemuge som i livd av dei engelske bajonettane breide ut den europeiske sivilisasjon på sitt vis, og det etter gamal og kjend oppskrift med valdsferd og smartnes.

(Forts. side 8)

Demokratisk terror

Den ensrettede presse og kringkasting har uten avvikelse oppfylt parolen: «Ro omkring rettsoppgjøret». All kjennskap til forbrytelsene skulde avgrensnes til de pålitelige og innformerte. Det var spesielt farlig å la ungdommen, som ennå ikke har fått sin tankegang forkvaklet, begynne å reflektere over menneskejaktene som sadistene satte igang. Det er derfor forbausende at Sunnmørsposten, som siden «frigjøringen» har vært en nidkjær grindagutt for Arbeiderpartiet, den 14. august faller ut av rammen og tar inn følgende NØDROP. Jeg siterer:

«HJELP MEG»

Jeg var ikke nazist.

I går hadde vi besøk av en meget uheldig mann.

— Kan Sunnmørsposten hjelpe meg? spør han. Mannen — som i de fem siste årene har arbeidet som malersvenn hos en mester i Alesund — har et par års tid vært forfulgt av rykter som ingen god nordmann ville like å ha sittende på seg.

Fra forskjellig hold blir han anklaget for å ha vært nazist under krigen, til og med angiver. Det hele er forferdelig, sier han, for det er folk som er ganske ukjente som slenger beskyldningene mot meg.

I begynnelsen tok jeg det naturligvis ikke så høytidelig, men her for en stund siden kom den tolv år gamle sønnen min heim og spurte meg om det samme. Det var kameratene hans som hadde spottet ham. Nå begynner nervene mine å bli tynnslitte av all denne anonyme hviskeaksjonen. Som

maler arbeider jeg jo i mange private hus, og det er ikke fritt for at jeg enkelte steder har merket en isende kulde som sikkert står i forbindelse med ryktene.

Jeg har aldri vært unasjonal, nazist eller angiver, sier mannen. Han kan bevise det han sier med attester fra folk på stedet som har kjent ham fra han var ung, og fra politiet i Namdalen, der han er fra.

Årsaken til det hele skyldes kanskje en misforståelse, idet der i samme bygda bodde en annen med samme etternavn.

Jeg etterlyser den lovpriste toleranse mot anderledes tenkende, som det herskende system skilter med i tide og utide. Dette system som har drevet titusener av ærlige, retskafne nordmenn ut i den dypeste nød og fortvilelse ved hjelp av en kynisk brutalitet som savner sidestykke i den nyere historie. Midlene som disse herrer har benyttet seg av for å dekke og holde det korrupte system gående, omfatter hele skalaen fra mord, sult, tortur, plyndring, inkvisisjon, ulovlig frihetsberøvelse m. v. Ikke desto mindre sitter de samme herrer og forfatter protestresolusjoner mot andre land, angivelig for at disse ikke holder seg til «menneskerettighetene». Jeg tillater meg å stille følgende spørsmål: Hvorfor retter ikke disse land som blir overskyttet med protestresolusjoner, avskyresolusjoner og trusler om blokade, søkelyset mot Norge? Hvorfor vedtar ikke disse land avskyresolusjoner mot Norge og offentliggjør disse for hele verden? Her mangler ikke beviser for undertrykkelse av menneskerettighetene.

Skodje i august 1962.

Fridtjov Bakke.

FOLK OG LANDS MINNEALBUM:

4.

Falt i øst i kampen for Europa

FOLK OG LAND

UAVHENGIG UKEAVIS

Redaktører:

ODD MELSON, ansvarlig

ALEXANDER LANGE

Menneskerettigheter

Det er ikke så greit med disse menneskerettighetene som har så vanskelig for å holde seg innenfor de nydemokratiske spilleregler. For det er naturligvis dårlige demokrater disse som ikke kan forstå vårt juridiske folkerettslys Castbergs klare og overbevisende tale om seierherrenes rett, eller for å si det på annen måte: maktens rett.

Ved inngangen til menneskerettighetskommisjonen står som kjent en norsk engel med et luende sverd: den selvsamme herr professor Castberg. Han må kanskje ha duppet av et øyeblikk, for en norsk tannlege som er blitt tvangsbeordret nordover av det castbergske samfund har sluppet inn til kommisjonen med sin klage og vil nå ha sin sak prøvet av Europadomstolen, som riktignok ikke er godkjent av de norske menneskerettighetsforsvarere, men hvor en likevel for ordens skyld har anbragt en annen norsk rettens mann, Terje Wold.

Morgenbladet, som imellom har finere følelser, finner saken med tannlegen pinlig og anbefaler å oppheve beordringsloven slik at regjeringen kan undgå å bli innstevnet for domstolen for hele verdens øyne, som bladet uttrykker det. Arbeiderbladet minner i den anledning om at alle partier stemte for beordringsloven i Stortinget.

Vi overlater til de herrer partipolitikere å diskutere hvor meget skyld det faller på de enkelte partier for at Norge slik henges ut som menneskerettighetsbryter for verdens øyne. Av egen smertelig erfaring skulle vi være tilbøyelig til å anta at de er omtrent like gode — eller onde, etter som en tar det.

Og vi synes oppriktig talt Morgenbladet burde ha fått betenkeligheter på et tidligere tidspunkt, dengang det ikke bare gjaldt en enkelt tannleges menneskerettigheter, men hundre tusen norske borgeres.

For det er som kjent ikke første gang Norge er blitt anklaget overfor Europadomstolen for å ha forbrutt seg mot menneskerettighetene. Det var nemlig ingen hypotetisk fremtidsmusikk dette Hønsvald brukte som argument for at Norge ikke skulle godkjenne domstolen, dette et en fryktet for å få det såkalte landssvikoppjøret innbragt for domstolen. På det tidspunkt var oppjøret allerede innanket for domstolen, men var blitt avvist av den kommisjon Castberg er medlem av, med den begrunnelse at oppjøret fant sted før domstolen ble opprettet og at domstolen ikke kunne innlate seg på å gi en dom tilbakevirkende kraft.

Det var naturligvis uhyre anstendig tenkt av denne kommisjon og denne domstol, hvis medlemmer representerer land som så å si alle som ett har praktisert dette å dømme etter lover som er gitt tilbakevirkende kraft. Selvom alle andre i Norges land enn akkurat rettssvikene selv får litt vond smak i munnen og synes både Norge og andre land er såpass blamert at det kunne vært grunn til noen bemerkninger.

Nei, la oss da heller holde oss til dette med seierherrenes rett, som Castberg så elegant har antydnet. Og la oss fortsatt slå oss for vårt bryst i hellig avsky over a n d r e s urett. La oss sende ut Dreyfusfilmer i Fjernsynet og la oss som det rettens organ Verdens Gang himle med øynene og erklære: «Det finnes kanskje ideer gjemt et eller annet sted, ideer som det er verd å kjempe like innbitt for som Emile Zola gjorde under Dreyfus-saken i Paris, men vi skal villig innrømme at det er vanskelig å finne paralleller. Men appell har den likevel. Det finnes vel alltid en rettfærdighet å kjempe for, en sannhets-sak — selvom den ikke har de dimensjoner som Zola da han sloss for å få Dreyfus hjem fra «Djevel-øya».

Høyremann taler

Om det Jugoslavia som etter krigen ble utlevert til kommunismen og som idag undertrykkes med hård hånd av partisanhøvdingen Tito visste den berømmelige høyrestortingsmann Erling Fredriksfryd følgende å berette i en velkomsttale for en jugoslavisk kommunistdelegasjon på Hotell Bristol:

«Mer enn noe annet folk vet jugoslavene hva det betyr å miste sin frihet og å vinne den igjen. De kjenner ufrihetens tragedie og vet hvilken herlig gave friheten er».

Dette må vel være toppen selv hos en høyrepartipolitiker og selv på bakgrunn av den konservative aksjon med innbydelse av kommunistiske negere til ungdomskongress!

Thi kjennes for rett - -

Det norske rettsvesen har tydeligvis ikke kommet til seg selv igjen etter utglidningen i årene etter 1945. Vi nevnte for kort tid siden en dom fra «retts»oppjørets tid, hvor det ble tatt i skjerpene retning at tiltalte «har stått som et lysende eksempel for sin sambygd». I disse dager har en herredsrett i en sak mot en utro offiser ikke tatt til følge påstanden om at han skulle fradømmes embetet med den begrunnelse at han var uskikket til det. For det er jo det retten sier når den anfører at «som formildende omstendighet hadde retten — festet seg ved at tiltalte var utnevnt til kaptein og sjef for arsenalet på Vestlandet uten å ha befalsskole eller krigsskole. Han hadde derfor ikke den utdannelse som er vanlig for militære embetsmenn og hadde heller ikke fått innprentet ved skoleopplæring den pliktfølelse som offiserer får på den måten. D. var kommet inn i Forsvaret under krigen, og i krigstid var det selvsagt at det blir lagt større vekt på det som er til vinning for rask krigføring enn å følge strengt oppsatte reglementer i fredstid».

Det kunne ellers tydeligvis ikke være det norske forsvaret tiltalte kom inn i, for på det tidspunkt hadde Norge inngått høytidelig avtale med Tyskland om å avslutte den krigstilstand som hadde rådet og ikke å ta opp våpnene igjen så lenge verdenskrigen pågikk. Kanskje det var det britiske og at en heller ikke der var så nøye på anstendig militær oppførsel — så når det gjaldt leietroppene?

Men ser bladet riktig grundig etter, så kanskje det oppdager en sak, hvor ikke bare en fransk-jødisk offiser ble dømt som landsförræder, men titusener av norske borgere led samme skjebne. Hvor ikke bare en franskmann satt på Djevel-øya noen år, men hvor eksekusjonsavdelingens geværer knallet og hvor for-

Fortjente jublanter

To av nydemokratiets gullgutter har fylt henholdsvis 50 og 60 år. Det er i tur og orden professor Andenæs og utenriksminister Lange. Begge berømmes sterkt i dagspressen uten hensyn til parti, så de må vel være noe riktig stort og hevet over all smålig partistrid.

Det pressen spesielt berømmer den femtiårige Andenæs for er at han skal ha vist slik «moderasjon» når det gjelder det såkalte landssvikoppjøret. Rent bortsett fra at denne moderasjon etter at Andenæs var blitt utnevnt til professor og fikk sin munn og penn bundet, har innskrenket seg til å støtte opp om uretten etter beste evne, så er det da litt pussig dette at det skal være berømmelse verd å ha vist modera-

sjon når det gjelder noe så uklanderlig som dette «retts»-oppjøret. Eller har de herrer i pressen, sammen med jublanten selv, en aldri så liten tvil om fortreffeligheten?

Lange har som representant for det helomvendte Arbeiderparti sin berømmelse på andre felter. Iallfall beretter han i Kringkastingen om hvorledes han og hans parti stadig har tatt feil, noe som vel da skal kvalifisere ham ganske spesielt for jobben som utenriksminister. Først tok han og hans feller feil da de bekjempet det norske forsvaret og spilte pasifister, så tok han og hans feller feil da de satset på en unøytral nøytralitetspolitikk som førte til 9. april 1940. Det tør vel kanskje også være åpenbart for de fleste andre enn herr Lange selv at de tok like katastrofalt feil dengang de veltet forhandlingene om et nordisk nøytralitetsforbund og satset på krigsdeltagelse i NATO uten engang å ville ta de nødvendige midlere konsekvenser av denne undergangspolitikken. Mange mener også at innsatsen nå for å manøvrere Norge inn i Fellesmarkedet står i samme klasse.

Men det vil utenriksminister Lange og hans parti sin vane tro først ha oppdaget ved neste jubileum. Hvis den politikk som føres da gir plass for ytterligere norske jubileeer av denne art.

Der som her

En innsender i det amerikanske «Time Magazine» skriver:

«I likhet med mange andre amerikanere har jeg den oppfatning, at hva dette land virkelig mest behøver er en god overklasse. Med overklassen mener jeg nettopp hva ordet sier: En klasse mennesker, som er begavet, utdannet og ansvarsfølelse, som står over gjennomsnittet i intelligens og fornuft, og som er villige til å tjene, inspirere og skape et eksempel for alle de andre fortreffelige, men mindre rikt utrustede medlemmer av samfunnet. Det er ikke avgjørende om en mann kommer av god familie eller er «selfmade», eller om han er like rik som Rockefeller eller Henry David Thoreau. Men han må være i besittelse av en kvalitet som skiller ham ut fra massen; og han må ha den visdom og de grunnsetninger, som gjør ham dugelig til å utøve lederskap.

følgelsen av de fengslede har fortsatt til denne dag også utenfor de nydemokratiske fengselsporter.

TANNLEGE MAAMOEN

Hansteensgt. 2

Tlf. 44 43 33

Tannlege

MARTIN KJELDAAS

Hansteensgt. 2

Tlf. 44 75 54

VÄRLDSKULTURER

«Födäs — blomstra — dö»? (294 sid.)

Av ELOF ERIKSSON.

Levereras mot insändande av Kr. 20:— i svensk valuta till

NATIONENS FÖRLAG
Fack, Stockholm 10.

Dødsdans i Prag

En roman om pragerrevolusjonens dager
i 1945

av OLGA BARÉNYI

(Oversatt av ODD MELSOM)

XXVIII.

Sal nr 114.

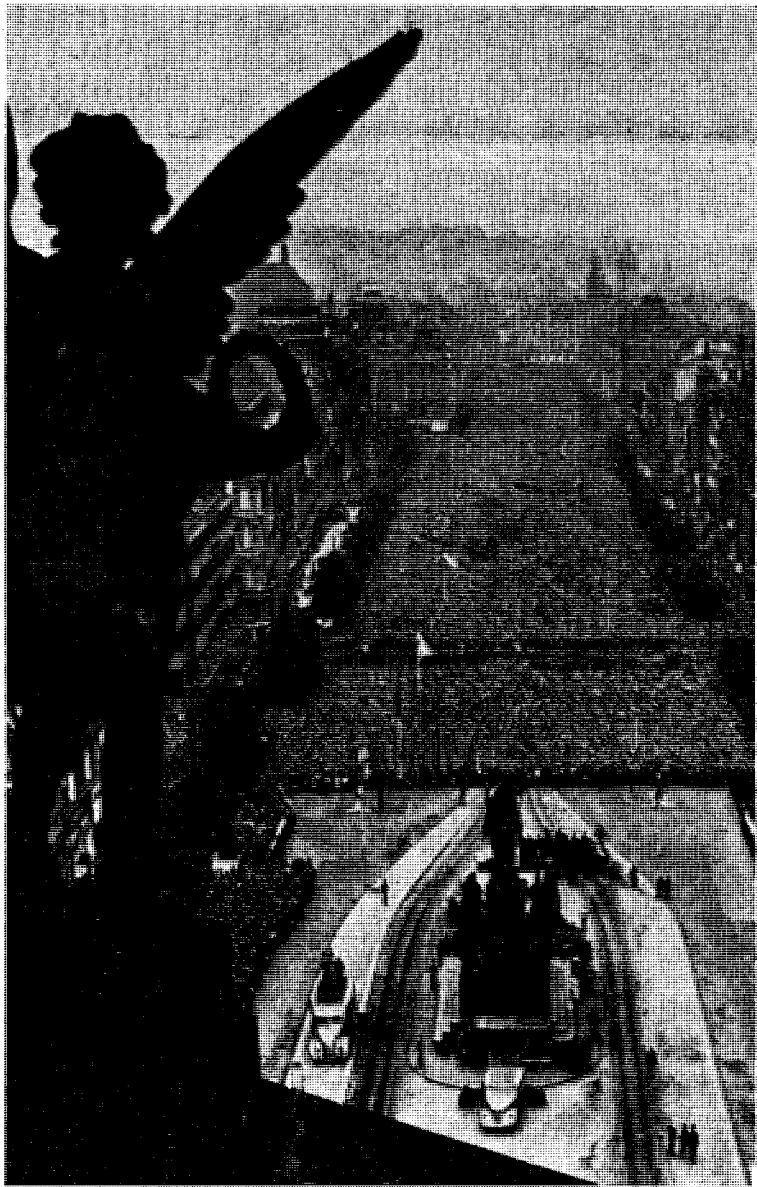
En snehvit, brodert duk smykket det lille, runde bord. Elvira Blümelein vet fremdeles ganske bestemt at hun hadde kjøpt duken i Pressburg av en slovakisk hjemmearbeider. Kaffekoppene er fra Karlsbad, de kjøpte hun dengang sammen med den gule parasoll og den lille sølvvesken. Skjeene har hennes monogram. Egentlig er intet forandret i denne salong, bare det store bilde var der ikke dengang. Bildet av kvinnen som hennes Artur har giftet seg med mens hun var i ghettoen.

Nå sitter kvinnen rett overfor henne, på hennes yndlingsstol, i

hennes salong, i hennes leilighet, og leiligheten tilhører henne ikke lenger, men doktor Artur Brauns frue. Og utenfor er det revolusjon. Her merker man riktignok ikke meget til revolusjonen, alt er på plass, alt er elegant og velpleiet, bortsett fra fru Elvira Blümelein, som ser ut som en fattigslig provinsskuespillerinne.

Fru doktor Braun trykker pekefingeren mot sølvrosetten, som ligger ved siden av sukkerkoppen, klokken gir en diskret lyd, en tjenestepike med et ørlite knipplingsforkle kommer tilsyne og rydder av bordet. Uten å spørre tar hun også med seg fru Blümeleins ennu halvfulle kopp.

Forts. side 7

Wenzelsplass som har vært nevnt flere ganger i denne virkelighetsroman fra Prag. Bildet viser den kjempemessige demonstrasjon av tsjekkere mot mordet på Heydrich, der som kjent var organisert av engelskmennene ved hjelp av tsjekkiske emigranter. Så det var nok der som andre steder mange som søkte å skjule sin fortid med megen grusomhet og stor innsats i 1945.

Oberst Konrad Sundlo:

NARVIK 1940

«BYEN MED KANONEN»

B. Før 9. april:

le forsvare Narvik mot angrep fra vest, fra havet.

Men jeg kunne ikke finne en eneste en.

Der var ikke noen.

Verdens største utskipningshavn for malm lå heit åpen for angrep fra sjøen.

Jeg så det naturligvis som en av mine hovedoppgaver å få rettet på dette forhold, og tok opp saken overfor divisjonen, således i skrivelse av 26. oktober 1936:

II. NARVIKAVSNITTETS MILITÆRE BETYDNING

Med den voksende innflytelse krigsindustriens yteevne har fått, må en vel kunne fastslå at Narviks militære betydning stadig har øket.

Den malm som skipes fra Narvik vil i alle tilfelle spille en slik rolle at man — i større grad enn tidligere — må regne med at den ene maktgruppe vil ha interesse av å få stanset malm-transporten. Dette forhold trenger neppe å påvises nærmere.

Det er vel heller ikke utelukket at den ene maktgruppe i en gitt situasjon kan tenkes å ville sette seg fast i Narvik, og selv sikre seg at malmtilførselen ikke blir forstyrret.

I denne forbindelse kan det kanskje pekes på riksvernminister Blombergs besøk i Narvik i oktober i år. Riksvernministeren foretok som bekjent på denne årstid en reise ombord i «GRILLE» til farvannene om HAMMERFEST, hvor — etter avisenes meddelelser — hans bevegelser ble fulgt av to russiske u-båter. Fra HAMMERFEST reiste ministeren direkte til Narvik, hvor «GRILLE» lå 1½ døgn, og hvor befal og mannskap beså byen med stor interesse. Riksvernministeren med følge foretok også en reise med Ofofbanen opp til riksgrensen.

Hvilken betydning man enn tillegger dette besøk, må det vel være klart for alle at vårt land i en gitt situasjon

Forts. side 7

Det var imidlertid noe vi ikke kunne få rettet på, og det var plaseringen av befestningene. De lå fremdeles med front mot øst, og så å si tvers over jernbanelinjen med nordfløyen støttet til fjorden.

Dette var uriktig.

Befestningene burde ligget i gallerier på Rombaksbotns nordside, og altså parallelt med jernbanelinjen. Utstyrt med artilleri, ville man kunne beskytte hele jernbanelinjen fra Narvik til Bjørnefjell, og de ville være praktisk talt uinntakelige. Fra disse galleriene ville man i april 1940 effektivt kunne beskytte de tyske jagere i Narvik havn, og gjort det umulig for tyskerne å ferdes frem og tilbake på jernbanelinjen mellom Narvik og Bjørnefjell.

Men befestningene lå ikke på nordsiden av Rombaksbotn, og dermed er allting sagt om denne sak. Det kan bare tilføyes at jeg en tid overveiet om jeg ikke burde sende inn en henstilling om å sprengne inn slike gallerier som her antydte. Men jeg lot det være. I slutten av 1930-årene ville intet Storting, intet departement gått med på millionbeløp til festninger ved Narvik. Jeg ville antagelig blitt ansett for skjør. Men jeg nevnte engang saken for generalinspektøren for infanteriet, oberst Johan L'orange, og han gledet meg ved å si at generalstabens hadde ønsket gallerier innsprengt i fjellet på Rombakkens nordside. Men en eller annen — jeg husker ikke lenger hvem — hadde fremholdt at det ville bli billigere å legge noen små fort på sydsiden. Og dermed ble det. Men «det derved innsparte beløp» var i 1940 skyld i at Narvik ble krigsskueplass og at tyskerne kunne ferdes nær sagt som de ville mellom Narvik og Bjørnefjell.

*

Da jeg hadde avsluttet mitt studium av Sildvik Befestninger, begynte jeg å se etter de festninger som skul-

Hvis befestningene, slik generalstabens hadde ønsket det, hadde ligget i gallerier på Rombaksbotns nordside ville man i 1940 effektivt kunne beskytte de tyske jagere i Narvik havn og behersket jernbanelinjen mellom Narvik og Bjørnefjell, som en ser et glimt av her på bildet.

Detta var demokratins verk Eksilpolakkene minner om Katyn-forbrytelsen

«VÄGEN FRAMÅT PAMINNAR OM BALT-UTLÄMNINGEN

Innan de olyckliga skulle föras ut ur koncentrationslägren för att i bussar fraktas till Trelleborg, flockade de sig i grupper, som omringades av militär.

I det svenske blad «Vägen framåt», som er organ for Ny-svenska Rörelsen klipper vi efterfølgende høyst påkrevde henvisning til en av de forbrytelser det selvgode nydemokrati har begått for egen regning og som det under de forandrede aspekter nå gjerne vil glemme. Det tør ha spesiell interesse fordi den hovedansvarlige av de gode svenske nydemokrater, utenriksminister Östen Undén takker av.

Inför välfärdens dignande smörgåsbord glömmar man i Sverige gärna bort den händelse, som blev inledningsakten till Efterkrigs-Sverige, baltutlämningen. Det passar inte alla goda gåvors givare att bli påminta om den saken. De har själva i press och radio år efter år, årtionde efter årtionde idisslat sin fördömmelse över våldsdåd på annat håll. Men så länge denna trafik pågår, skall de själva lika ofta bli påminta om sina egne gärningar.

De kan inte försvara sig med att de satt i ett tvångsläge. Tre statsråd reserverade sig mot baltutlämningen. Samtliga var jurister. De visste, vad de talade om. Nej, baltutlämningen var en rent politisk affär, en undfallenhet mot det sovjetryska diktaturhotet, som inte kan försvaras.

De visste, vad de gjorde. De väntade till och med, att utlämningen skulle bli ännu blodigare än den blev. Därför hade de för säkerhetens skull iordningsställt provisoriska sjukhus för att ta emot alla de sårade och lemlästade. Deras sjukhus var så rundligt tilltagna att de bara delvis behövde tas i anspråk.

De visste, att flyktingarna skulle gå uhyggliga öden till mötes, om de utlämnades. De erkände det nästan öppet i riksdagen. Men de talade cyniskt, om folk som förlorat kriget, och som fick skylla sig själva. De visste, att dessa tusentals människor inte kunde påverka vare sig det ena eller det andra, att de var värlösa offer för utvecklingen. De frös ner sina mänskliga känslor och be-

pansrade sig med den politiska spekulationens is.

Vi såg dem, dessa olyckliga, som trodde, att de funnit en fristad i Sverige efter nervpressande krigsår. Vi såg, när busslasterna med människor kom som lastvagnar. Vi såg dem gå mellan den svenska demokratins poliser. Vi var med, när lägenheterna stormades nere i Malmö för att myndigheterna skulle söka få tag på dem, som räddats. Demokratien såg inte genom fingrarna med sina offer.

Vi var med om de nattliga färderna, när de, som vi lyckats få ut or koncentrationslägren, fick förflyttas från gård till gård ute på den skånska landsbygden, för att polisen inte skulle komma dem på spåren. Vi vet, hur de jagades. Vi minns, hur deras nerver var på helspänn varje gång något misstänkt

Demokratins poliser fick ibland föra ut flyktingarna en efter en till den väntande dödsfärden.

ANKLAGER SOVJETSAMVELDET OG «VENTER UROKKEGIG PA RETTTFERDIGHETENS DAG»

Informasjonstjenesten for den polske eksilregjering i London «Rzeczpospolita Polska» (3/5 1962) minner i en lang artikkel om Katynmassakren og håper at denne forbrytelse endelig vil bli sonet, den som i løgnprosessen i Nürnberg ble pådiktet Tyskland:

«I år er det 22. årsdagen for Katynmassakren. Det kan derfor være bra en gang å kalle denne forbrytelse tilbake i erindringen og å undersøke hva den polske eksilregjering har gjort for å identifisere og sluttelig få dømt de skyldige.

Polakkene hjemme og utenlands var i 1940 urolige over at det siden april ikke var kommet noen nyheter mere fra polske krigsfanger som ble holdt fanget av russerne i tre leire: Kozielsk, Starobielsk og Ostaschkov. Det dreiet seg om 15.000 fanger, for størstedelen offiserer, som var blitt tatt tilfange av den røde hær da denne 17. september 1939 trengte inn i Polen.

Efter det tyske angrep på Russland og efter gjenopptagelsen av de diplomatiske forbindelser mellom den polske regjering og Sovjetsamveldet begynte såvel den polske regjering i London som også de polske militærmyndigheter i Sovjetsamveldet eftersøknin-gen efter de manglende krigsfanger, men forgjeves. De ledende representanter for sovjetregjeringen gav bare utilfredsstillende og unnvikende

hørdes. Var det polisen, som kom? Skulle friheten bara bli en tilfeldig episod? Skulle den sibiriska vinterns jänngrepp ändå till sist sluta sig om dem?

Och vi vet, att samtidigt Sovjetunionens atomspioner for fram och tillbaka på malmbanan uppe i norr. Där fanns det inga poliser, som stod och lurpassade. Där fanns inget hot från demokratiska myndigheter. Den spiontrafik, som möjliggjorde terrorbalansen i dag, som lade grunden till Sovjetunionens atomupprustning, den fick försiggå ostörda. När vi idag läser om kärnvapenkrevaderna över Novaja Zemlja, då vet vi att detta dödshot mot mänskligheten förbereddes samtidigt som svensk demokrati utlämnade mer än tre tusen olyckliga människor åt den väntade sovjetryska terrorn. Vi låter inte dupera oss av rymdfarare, lika lite som vi den gången lät dupera oss av segerrika ryska marskalkar. Vi glömmar inte Berlinmuren för fester på Röda torget.

Likene av de to polske generaler Smoravinsky og Bochaterevitsj blir i nærvær av den internasjonale kommisjon lagt i kister for å begraves av tyskerne med militær honnør.

svar når de ble spurt om dette. Sommeren 1941 kom man på spor efter knapt 400 av de manglende krigsfanger.

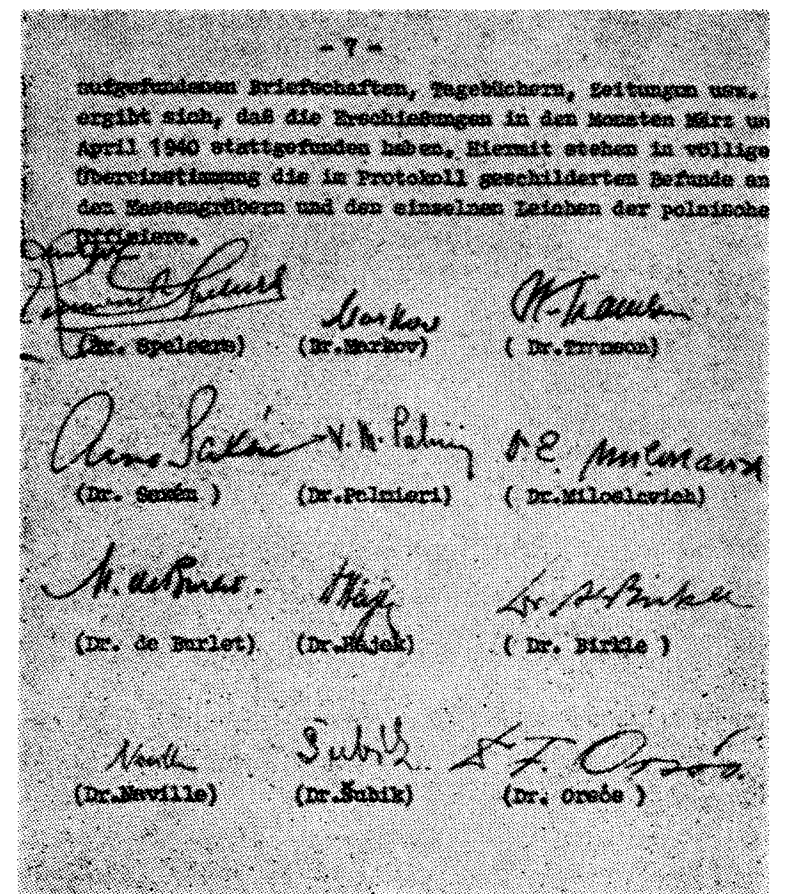
I april 1943 fant man i Katynskogen i nærheten av Smolensk massegraver, som inneholdt restene av 4.000 polske offiserer, som var blitt myrdet på den mest grufulle måte. Likeoverfor denne sjokkerende oppdagelse bad den polske regjering Det internasjonale Røde Kors i Genf om

å begynne en upartisk undersøkelse.

Sovjetregjeringen protesterte imidlertid skarpt mot slike undersøkelser og den internasjonale komite kunne derfor ikke påta seg misjonen.

Trass i slemme erfaringer arbeidet den polske regjering uavbrutt på oppklaringen av Katynmassakren. En av de første oppgavene til regjerin-

(Forts. side 8)

Innberetningen fra den internasjonale kommisjon som ble nedsatt efter at det internasjonale Røde Kors bøyet av for de sovjetiske protester mot å delta i undersøkelsen.

(Forts. fra side 1)

skoler som hører under Kirke- og Undervisningsdepartementet, såvel statsskoler som kommunale og private skoler, undtatt Universitetet og andre høyskoler. Elever ved lærerskolene og pensjonerte lærere kan stå som frivillige medlemmer av Norges Lærersamband.

§ 4.

Til dekning av Norges Lærersambands utgifter betaler medlemmene en medlemsavgift som fastsettes for hvert år av landslederen.

§ 5.

Medlem av Norges Lærersamband som gjør seg skyldig i utilbørlig forhold, kan landslederen illegge ordensstraff. I grovere tilfelle kan landslederen med samtykke av sjefen for Kirke- og Undervisningsdepartementet utelukke medlemmer fra Norges Lærersamband.

Sjefen for Kirke- og Undervisningsdepartementet gir nærmere regler om ordensstraff og utelukkelse.

§ 6.

Sjefen for Kirke- og Undervisningsdepartementet gir nærmere forskrifter om Norges Lærersambands organisasjon og om utgivelse av medlemsblad og forøvrig de regler som er nødvendig til gjennomføringen av denne lov.

Oslo, den 5. februar 1942.

QUISLING (sign.)

R. J. Fuglesang (sign.)

R. Skancke (sign.)

Quisling hadde tenkt å lage et fra Tyskland forskjellig stats-system, for også på den måte å hevde Norges selvstendighet.

Han ville gi et ting av representanter for arbeidslivets organisasjoner status som statsmakt, samtidig som han ville beholde Stortinget som et annetkammer. («I tilslutning til Stortinget ville man således kunne få etablert et tokammersystem „Storting og Riksting” som tilfredsstillt alle krav». Quisling i Nordisk Folke-reisning side 15).

Det ville ha blitt et statsorgan som kunne ha ydet stor lovlig motstand mot tyskerne uten å ødelegge Europa.

I tilslutning til dette ville han etablere et Kulturting, som vel skulle ha forfatningsmessige funksjoner, men ellers nærmest skulle spille rollen av et akademi.

I dette Kulturting skulle så representanter fra Lærersambandet ha sete. Alt dette ville selvfølgelig tjene nordmennenes sak, ikke tyskerenes.

Terboven var da også en bestemt motstander av Quis-

lings planer. Han visste at disse planer ville svekke tyskerne tak på Norge. Og han var direkte redd for en nasjonal reisning ledet av N. S.

Mot Quisling stod en klikk lærere som ville, for å bruke Churchills ord, alliere seg med «djevelen», for å ramme Quisling personlig, selv om hele lærerstanden, og Norge med, skulle bli ødelagt. På side 87 i disse læreres offisielle beretning «Kirkenesferda» heter det: «**Ennå da dette foregikk, var parolen at en skulle rette seg etter de tyske forordningene, men sabotere Quislingregjeringens påbud.**»

I Wilhelmsen-saken sa tyskeren Huhnhauser som var Terbovens mann i skolesaker: «Terboven sa til meg: Hvis det skulle oppstå vanskeligheter med lærerforeningene, og jeg må forby lærerforeningene, så vil jeg dog aldri ha noe lærersamband».

Kåre Norum sier i samme sak; «at hans oppfatning på denne tid var at man måtte protestere mot Lærersambandet uten hensyn til den uttalelse som var kommet fra Sæther i Norsk Skoleblad nr. 7, og hvor han hadde satt Lærersambandet og Ungdomstjenesten i forbindelse med hverandre». Hverken Norum eller Terboven ville altså ha noe Lærersamband,

Loven om Norges Lærersamband kom den 5. februar 1942.

I samme statsråd ble også loven om ungdomstjenester vedtatt. Jeg siterer:

§ 1: Enhver norsk gutt og jente skal for sin nasjonale oppdragelses skyld og for å tjene sitt folk og fedreland, tjenestgjøre i Nasjonal Samlings ungdomsfylking. Plikten til ungdomstjeneste begynner 1. januar, det år tiårsalderen nås og opphører 31. desember det år attenårsalderen nås.

§ 2. Sjefen for Departementet for arbeidstjeneste og idrett gir i samråd med sjefen for Kirke- og Undervisningsdepartementet nærmere forskrifter om gjennomføringen av denne lov og bestemmer i hvilken utstrekning plikten til ungdomstjeneste skal gjøres gjeldende».

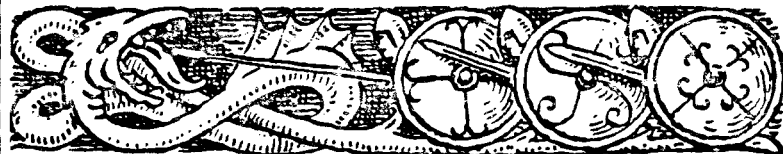
I forbindelse med disse to lover ble det holdt en pressekonferanse i Kulturdepartementet, hvor både Skancke, Stang og jeg selv var tilstede. Tilstede var også journalister fra hele Oslopresen. De fleste av disse journalister var ait annet enn vennligsinnet.

Pressekonferansen ble såvidt jeg husker holdt 8. februar. Vi tre talte om hvert vårt område.

Journalistene kokte sammen en fin suppe av dette, og sendte det ukontrollert ut gjennom alle aviser. Det ble ikke klarlagt hvem som sa hva. Og da det var Lærersambandet som i første rekke skulle rammes, ble praktisk talt alle uttalelsene formet slik at folk trodde de kom fra Landslederen i Norges Lærersamband. Det var ganske

Det var en gang - -

DAGBLADET bringer en helsides illustrert artikkel om «vårt første heimefront-museum» på Kongsvinger festning og har rare ting å berette. Blant annet forteller bladet at Førergarden hørte til «Germanske SS» som igjen tilhørte «Hitlers grusomme og fryktede spesialavdelinger». I den forbindelse bringer vi da i serien «Det var engang» et bilde av disse grusomme banditter i Førergarden. En skal sannelig ikke skue hunden på hårene - - -

UÅR PÅ MENN

(Forts. fra side 1)

ner og formodentlig tilsvarende antall døde.

III.

Hva forstår man idag med elite?

Ortega y Gasset definerer det således: De mennesker, som lever sitt liv etter en etisk norm, som med rettsinn handler etter sin samvittighet og gjør dette som en plikt uten å skule til hva naboen måtte si, eller hva som er personlig lønnsomt. Folk som ikke «lar seg bruke». Uimottagelige for smiger, ennsi bestikkelser, som kan ha så mange former, f. eks. en orden av tilstrekkelig høy grad. Som hellerikke lar seg innfange av massetoskeskap. Alle de andre det er massen, masse mennesket.

IV.

Såvel elitemennesket som masse mennesket er klasseløst. De treffes begge på alle trinn av samfunnsstigen, endog helt til tops. I siste tilfelle kan masse mennesket foranstalte store ulykker, såvel ved handlinger som ved undlatelse, og på den annen side kan et elitemenneske etterlate seg et evigvarende ettermæle til eksempel for andre.

Såvel elite som masse menneske synes likelig fordelt innen de forskjellige politiske avskygninger.

V.

Hva er grunnen til denne følelse av at landet ikke har

hapløst å rette på dette. Jeg kunne jo umulig skyldes på andre. Men de som senere sendte ut parolen mot Norges Lærersamband visste meget godt hvordan det hele hang sammen.

Lektor Orheim hadde mens jeg satt i fengsel på nr. 19, fått tillatelse til å avhøre meg i en bestemt sak. Han kom sammen med en smukk dame og en skrivemaskin. Under samtalen fortalte han med stor triumf hvordan de hadde klart å forvrengte mine uttalelser, og sa så til slutt: «Var vi ikke flinke?»

Det som har vært ansett som mest brukbart i propagandaen av de uttalelser som ble gitt ved denne pressekonferanse, i kampen mot Lærersambandet vil jeg her sitere:

«Vi er ikke lenger bare en samling enkeltpersoner, men lever i det større fellesskap. Vi ser det samme når det f. eks. gjelder ungdomsorgani-

noen elite med deltagelse i og innflydelse på det offentlige liv? «Dagbladet» (blind høne o.s.v.) pekte for en tid siden på at demokratiet krever menn, som går mot strømmen. Dette er i seg selv en underkjennelse av det demokratiske system, samtidig som det er en komplimang til elitemennesket.

VI.

Det er nu ikke så enkelt å gå mot strømmen, det er s.r. en kostbar affære, som kan koste både karriere — og mere til, viser det seg.

Det som er iveien for at eliten kan gjøre seg gjeldende i det offentlige liv er parlamentarismen, hvoretter sakene avgjøres etter utslaget av den politiske kjøttvekt. — Parlamentarismen er ikke en integrerende del av et demokrati. Som en frukt av parlamentarismen har vi en innful (det står innful) valglov, som snedigen i praksis setter urvelgeren utenfor innflydelse på valget av hvilke personer som skal representere ham.

Med parlamentarismen følger partivesen og partiene kan være utallige, med partiene partipamper og noe som kalles partidisiplin.

Den som ikke følger parole blir ved neste korsvei satt utenfor ved hjelp av valgloven.

Et forsøk fra venstrehold på å komme over dette ved siste stortingsvalg ved å holde et slags prøvevalg, falt i fisk. Libertas misnøye med forholdene ble nok så fort bragt til taushet — fra pamperhold har man vel lov til å si.

Parlamentarismen er fordervelig, har den gamle overlege sagt. Den stenger den elite, som måtte finnes, ute.

Politiske pamper representere i praksis et annet system, som heter fascisme. — Fascisme innen partiet.

VII.

Fra England hører vi nu om dagen, at klokkene ringer der. Fanden er sluppet løs. Der arrestertes og dømmes og deporteres menn, som går mot strømmen. Panikken er brutt ut i toleransens hjemland.

Det er nok ikke meget igjen av Old England, ser det ut til.

OLAF HOLM.

sasjonen NSUF som lærerne for øvrig kommer til å stå i meget nær kontakt med».

Denne uttalelsen ble tillagt meg, og jeg ble ganske enkelt nødt til å godta den som

Dødsdans i Prag «BYEN MED KANONEN»

(Forts. fra s. 4)

«At Artur blir så lenge», sukker fru dr. Braun minst for tyvende gang. Det er egentlig en bebreidelse, for bare på grunn av denne motbydelige jødinnen måtte hennes mann gå til nasjonalkomiteen.

Elvira Blümelein sukker også. Hun er trett, meget trett. Otte timer tok veien fra Wenzelplass til Sokolgasse, skjønt Sokolgasse er en tvergate til denne plass. Hun måtte stadig snu, hun måtte stadig finne omveier, hun måtte vente i forskjellige luftvernsskjellere, hun måtte i etpar timer slepe brosten til en barrikade — og da hun endelig var i sin bolig var hun i en fremmed bolig. Artur var riktignok meget elskverdig og hans frue ikke akkurat uvennlig, men hun ble likevel behandlet som en gjest. Nå ventet hun igjen. Det er under dødsstraff fortudt å la fremmede folk — Artur sa virkelig «fremmede folk» ganske rolig — ta opphold i leiligheten. «Men, kjære Elvira, jeg vil gå til nasjonalkomiteen og ta meg av saken din».

«De burde heller ha blitt i Theresienstadt til revolusjonen er

min. Det var ikke annet å gjøre.

Kåre Norum sier i sitt vitneprov i Wilhelmsensaken at han «var fra høsten 1941 medlem av den såkalte koordinasjonskomite. Ved siden herav var det en del av lærerne fra organisasjonen som en gang iblant kom sammen til drøftelse av forskjellige spørsmål og man hadde også tilknytning til skolene gjennom lærerlagets tillitsmenn der. Da så loven om Lærersambandet ble offentliggjort, holdt et møte hvor Norum hadde med seg et utkast til protest mot medlemskap i Lærersambandet».

Overlærer Haug sier i Wilhelmsensaken at han «ikke var tilstede på det møtet som etter Norums forklaring ble holdt på Nissen skole. Dagen etter var han imidlertid med på det møtet hvor læreraksjonen ble besluttet satt ut i livet. Han hørte dog ikke noe om at saken hadde vært forelagt koordinasjonskomiteen, som også på dette tidspunktet var ganske løst organisert». Haug regner også opp de personer som var tilstede da parolen ble formet. Det kan her være verd å legge merke til en passus i det gamle lærerlagets lov, Lov at Noregs Lærarlag. Der står: «Formannen, varaformannen og 3 andre styresmenn skipar styret sitt arbeidsutval, som er dei fyrste til å varna om landslaget sine interesser».

Ingen av arbeidsutvalgets medlemmer var blant parolemakerne da parolen mot Lærersambandet ble bestemt. Varaformannen var tilstede, men gikk før møtet var slutt. Formannen var ikke til stede.

(Fortsettes)

forbi, fru Blümelein», sier fru Braun bebreidende.

«Jeg har ventet i Theresienstadt i fem år».

Ja, ja, jeg vet det, jeg mener det jo bare godt. Men situasjonen er ennå ikke avklart, tyskerne er fremdeles her — —».

«Tyskerne har ikke gjort meg noe idag».

I forstuen fniser tjenestepiken, doktor Braun forteller antagelig noe morsomt. Strålende og tilfreds kommer han tilsyne i døren. «Gode nyheter, kjære Elvira. Forøvrig, Milada, jeg er også blitt medlem av nasjonalkomiteen for Prag XII. Ikveld og utover vil jeg altså neppe komme hjemom mere. Men jeg vil telefonere til deg. De var glad over å få meg med. Bare småfolk, og så er de plutselig mektige embetsmenn. Du kan vel tenke deg at de har bruk for en jurist. Altså, Elvira, vi kjører straks til politipresidiet. Jeg har forelagt saken din for nasjonalkomiteen, det dreier seg bare om en formalitet. Du må få et provisorisk, tsjekkisk pass».

«Et provisorisk? Hvorfor bare et provisorisk?»

«Gud, vær ikke så hatefull og mistroisk! Alt er jo provisorisk nå.»

Foran huset venter en bil med en stor rød blåvit fane og en bred papirstrimmel: «Nasjonalkomiteen for Prag XII». Elvira må legge seg på gulvet, det er angivelig på grunn av skytingen. Hun ligger altså sammenrullet som en hund. Turen varer i det uendelige, stadig påny roper doktor Braun passordet «Jan Ziska». Fru Blümelein grubler over hvem denne Jan Ziska kan være, men kommer ikke på at Jan Ziska var den enøyede tsjekkiske fører som etter predikanten Jan Hus' martyrdød utløste religionskrigen og så snudde den om til en krig mot tyskerne.

Bilen passerer uten videre porten til politipresidiet innerste gårdsplass. Doktor Braun snakker sakte med en eller annen, Elvira forstår ikke et ord.

«Så, fru Blümelein», han åpner vogndøren. «Kom nå!»

Elvira er uten hatt og uten kåpe. Til og med den røde håndveske har hun glemt i leiligheten sin, det vil si i den leilighet som ikke lenger er hennes. Men det gjør ikke noe, hun skal jo snart kjøre tilbake med Artur. Hun trenger bare en trikolore, det er viktig. På brystet til Artur dingler et halvmeterlangt rød blåvitt skjerf.

«Gi meg et stykke av det, Artur», hvisker hun hurtig fra vognen.

«Av hva? Å, De mener trikoloren, fru Blümelein!»

Først nå merker Elvira at han ikke sier du lenger til henne.

«Hvorfor sier du putselig 'fru Blümelein' til meg?» spør hun mistroisk.

«Vær ikke så tåpelig, jeg kan da ikke si til politiet at vi er venner, ellers ville det straks få misstanke om proteksjon. Jeg er bare din sakfører, forstår du? Og trikoloren kan du ennå ikke få,

Forts. fra side 4

kan bli nødt til å verge Narviks nøytralitet.

Til å utføre dette står man idag praktisk talt uten midler. Slik som forholdene ligger an idag vil Narvik kunne angripes uten større risiko.

Byen kan tenkes angrepet av

- 1) et luftbombardement, eller
- 2) fra sjøen.

Et angrep fra øst kan — til å begynne med — kun komme fra Sverige, og må vel ansees mindre sannsynlig.

ad 1) Narvik har intet luftforsvar.

Ved mobilisering skal der etter de nå gjeldende planer oppsettes et luftforsvar for Elvegårdsmoen, bestående av 6 Coltmitraljøser, med det aller nødvendigste mannskap (4 pr. mitr.) Men for Narvik finnes intet. Dette forhold har nå fått øket interesse, bl. a., også av den grunn at en rekke ingeniør- og sanitetsformasjoner har Narvik som oppsetningssted ved mobilisering fra terminen 1937.

Det er mulig at det planlegges eget luftforsvar for Narvik, idet regimentet er

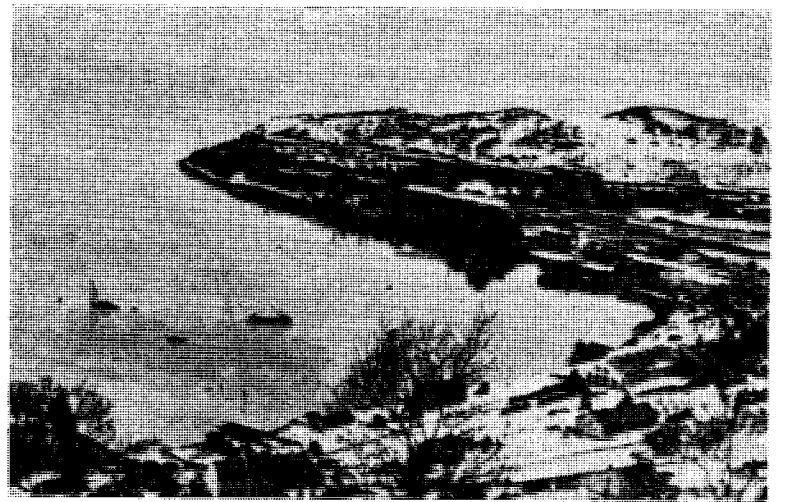
du må først ha et tsjekkisk pass. Kom hurtig, for pokker, alle ser på oss!»

Fru Blümelein går. Gårdsplassen er mørk, man ser bare utydelig at det står en kjede av menneskelegemer langs murene. Alle med hendene i været, alle med ansiktene mot muren. Gardister ser man ingen av her, bare tsjekkiske politifolk. De står midt på plassen og debatterer halvlyst.

En dør, påny ubevoktet — Elvira puster ut. Om hun bare hadde visst at man lot henne og hennes ledsager gå inn uten videre fordi hun uten trikolore er en fange — men det vet hun ikke og hun mener at hun ingen grunn har til å være urolig. Hun er jo jødinne, hun har vært i ghettoen, hun eier den største kafé i Prag, hun eier to store kaféer i Brünn og hun eier et dusin store møller i Nordbøhmen. Hun er meget rik, hun er igjen rik, hun må få tilbake alt sammen.

Denne del av politipresidiet ble bygget senere, den ser ikke så dystert ut som hovedbygningen. Veggene er lyse og rene, trappen har et moderne treverk. Halvveis oppe i trappen er det en stor hall med søyler av kunstmarmor. Ved vinduet står en strågul benk.

Elvira må sette seg og påny vente. Doktor Braun har gått til den ansvarshavende kommissar. Men nå er det ikke så ilde å vente mere. I hallen står det to pianoer, på det ene hamrer en pike, det annet bearbeider en eldre herre. Hver spiller sin melodi. Piken en foxtrott, herren åpningssangen i operaen «Die verkaufte Braut». Dertil skræler han

Verdens største utskibningshavn for malm lå helt åpen for angrep fra sjøen. Sundlo advarte, men intet ble gjort.

oppmerksom på at der for tiden er under arbeide en samlet plan for landets faste luftforsvar (6. Div. 21/12 1935. Jnr. 566/35-H.) Men spørsmålet står inntil videre åpent.

ad 2) Marinens anlegg i Ramsund er stillet i reserve.

Derved ligger adgangen til Narvik åpen fra sjøsiden. Ingen av regimentets befal har hatt anledning til å bese dette anlegg, men blandt sivile kan en høre forskjellige uttalelser som går ut på forbauselse over at anlegget ikke bringes i forsvarsmessig stand. Man spør om de store verdier som her er nedlagt kun er bortkastet. Dette går også ut over landforsvarets anseelse, og tilliten til landforsvarets sjefer.

Selvom divisjonen selvsagt er fullt oppmerksom på de her nevnte forhold, har regimentet funnet det å være en plikt å ta denne sak opp.

Regimentet vil tillate seg å foreslå at der reises krav til myndighetene om å

- 1) skaffe Narvik luftforsvar,
- 2) bringe marinens anlegg i Ramsund i forsvarsmessig stand, samt om mulig å få fast stasjonert et par mindre fartøyer der.

Derved vil den følelse som mange har her, at Nord-Norge er en mindreverdige del av landet, motarbeides, og vi vil sette oss i respekt hos andre nasjoner som vil forstå at vi akter å verge vårt lands nøytralitet.

*

Da imidlertid min tillit til

teksten: «Warum sollen wir uns nicht freuen?».

Dette spetakkel virker direkte velgjørende på Elvira, det er jo tross alt musikk igjen etter de lange år. Hun vipper med føttene og prøver med den venstre helen å banke takten til foxtrotten og med den høyre til den lystige sang fra «Die verkaufte Braut». Dertil røker hun, Artur har lagt igjen en hel pakke sigaretter til henne.

myndighetenes forsvarsvilje bare var sånn passelig, og ikke det engang, — sendte jeg 29. oktober 1936 dette forslag til divisjonen:

ad Narviks luftforsvar.

Under henvisning til tidligere korrespondanse om denne sak, vil jeg peke på at det muligens ville være riktig å gjøre Malmbolaget interessert i at Narvik fikk et moderne luftforsvar. — Det er jo først og fremst Malmbolagets kostbare anlegg et luftbombardement vil søke å ramme, og den skade som her kan forvoldes kan bli enorm. Det kan således nevnes at bare Malmbolagets kaier har kostet ca. 10 millioner, ennskjønt de ble bygget i den billige tid før verdenskrigen.

Jeg har ikke konferert med Bolagets disponent om saken, idet jeg mener han ikke kan gjøre noe med dette allikevel.

Det er Malmbolagets hovedstyre som har avgjørelsen i en slik sak, og av den grunn måtte det formodentlig bli Divisjonen som bragte spørsmålet på bane.

For Malmbolaget ville utgiftene ved et luftvernsbatteri bli en slags assurancepremie, og omkostningen ville neppe spille noen større rolle såsant Malmbolaget mener eksporten over Narvik bør holdes åpen under en eventuell stormaktskrig.

*

Det er nok noen som steiler ved å lese dette. Jeg foreslår jo at det svenske Malmbolaget skal søkes overtalt til å koste militært luftvern på en norsk by — et forslag som er en skandale og en fallitterklæring for det frie land Norge. Men situasjonen var rett og slett fortvilet. Jeg trodde det drev mot krig. Jeg visste Narvik måtte ha luftvern, derfor skrev jeg slik, og jeg antar divisjonen ikke syntes forslaget var så helt uvetting, idet jeg ikke fikk det tilbake, og heller ikke hørte noen kritikk.

Katyn-forbrytelsen - -

Forts. fra side 5

gen Tomasz Arciszewski i 1944 var nedsettelsen av en særkomite som skulle undersøke saken med de forsvunne 15.000 polske krigsfangene i Sovjetsamveldet.

En polsk «Hvitbok» ble i god tid før prosessen begynte overlevert de vestlige medlemmer av militærtribunalet i Nürnberg. Under forhandlingene mot tyskerne, da man også behandlet beskyldninger om at polske krigsfanger var blitt myrdet i Katynskogen, ble rettspresidenten overlevert nytt materiale 2. juli 1946. Dette bestod av 34 dokumenter som det polske utenriksdepartement i London hadde samlet i året 1946.

2. april 1949 ble det i London stiftet en polsk forening for tidligere sovjetiske politiske fanger. En av dens hovedformål er å spre opplysninger om Katyn-massakren og å forberede juridiske undersøkelser av denne forbrytelse.

18. september 1949 ble det første massemøte til minne om Katynofrene avholdt i Amerika. 18. september 1951 hadde det amerikanske representanthus et møte, hvori det enstemmig ble vedtatt å danne en komite på syv medlemmer av representanthuset, som skulle undersøke Katyn-massakren. Komiteen begynte sine undersøkelser med forhør av et antall vitner, først i Washington og så i Chikago. I begynnelsen av 1952 sendte komiteens formann brev med oppfordring til medarbeiderskap til den polske regjering i London, sovjetregjeringen, den kommunistiske regjering i Warszawa og den tyske Bundesrepublik.

Sovjetmyndighetene avslo denne anmodning og slo i sitt memorandum fast:

«Katynforbrytelsen ble undersøkt av en offisiell kommisjon i 1944, hvorved man kom til den overbevisning at Katyn var et verk av Hitlerforbryterne. I otte år har USA's regjering ikke gjort noen innvendinger mot denne kommisjonens slutning».

Warszawa fulgte Moskvas eksempel.

I april 1952 kom komiteens medlemmer til London. Tredve polske øyenvitner ble avhørt. Ved sin tilbakekomst til Washington satte den opp en foreløpig beretning. Den polske republikks legitime president sendte et takketelegram, hvori det het:

«Det amerikanske representanthus har vist menneskeheten en stor tjeneste, idet det fastslo at Sovjetsamveldet er ansvarlig for massakren av 15.000 polske hæroffiserer våren 1940».

Averter i «Folk og Land»

Sluttberetningen fra særkomiteen, som omfatter 2437 sider venter fremdeles på at det skal bli gjort noe mere.

Men forbrytelsen i Katyn er ikke glemt. Polakkene i den fri verden tenker stadig på den. Vi venter urokkelig på rettferdighetens dag når det gjelder Katyn.

*

Så langt det polske blad. Men hva med samvittigheten til alle de skrålhalser, blant annet i norsk presse, som fremdeles driver klappjakt etter mulig unnsulplne tyske krigslovsovertredere av lommeformat og er utrettelig i sin tyskerhets, men som tier til det grufulle som skjedde i Katynskogen fordi det ikke passer inn i programmet å kreve rettferdighet.

Isaiah Berlin -

(Forts. fra s. 2)

Eit undantak er sjølv sagt misjonærene som trass i dei små midlane dei hadde og den trangsynte sekterismen som dei oftast bar med seg heimanfrå likevel står som lysande stjerner i ei mørk tid. Dei er vel det einaste europearane har på plussida når dei skal gjera opp rekneskapan for det som forfedrene har fått til rundt om i verda under engelsk og annan kolonialisme.

Overfor villmennesenes etterkomarar står sjølv sagt ikkje europearane i noko gjeld. Dei har oftast fått meir igjen enn forfedrene deira kunne ha gjett dei utan nokon europear i landet. Og synda og skamma kan ikkje nedarvast i tredje og fjerde ledd. Den har herket tatt med seg i grava.

No står att å vise at Europa er noko meir enn den herkemugen som for ut med altfor liten bariast av kultur og disiplin og som i røynda vende ærelaus tilbake trass i all virak og ovundring frå den heimeverande deil av herkemugen. For den ser no alltid berre på det som glittrar, stakar, og veit ikkje av andre verdiar. Lygn er mykje betre enn sanning for herket dersom det berre glimrar nok og har makta og mugen bak.

Den tyske romantikken kan ein sovisst ikkje si at er skuld i denne eller nokon annan slag maktdyrking eller annan lett kjøpt sjak-

ANNELISE PAROW

TANNINNSETNING

Trondheim

Gisle Johnsonsgt. 5 - v. Lademoen kirke - Voldsmilde

HUSK BLADPENGENE!

BRUTALE GERMANERE.

Det er noen som kan få sagt det, blant dem det stolte norske blad FRIHETEN, som i sin omtale av kommunistdemonstrasjoner mot NATO-generalsekretær Sticker i Riddervolds gate i Oslo blant annet skriver følgende om en konstabel som ifølge ordre beskyttet den fremmede gjest mot overlast fra pøblens side: «En germanerlys yngling i blå uniform fikk demonstrert sine krefter på en unggjente». Ja, er det ikke fælt med disse germanerne — bra at ikke FRIHETEN hører hjemme blant dem. Da er det andre greier i øst — slaverne har jo vist, blant annet i Berlin, at de ikke er brutale mot avvikere og demonstranter.

*

DET FREDELIGE INDIA

som for ikke lenge siden kriget til seg Goa og som også rasler med sablen når det gjelder det røde Kina, mens det ellers er leder av «fredsblokken», har tydeligvis til hensikt å gjøre ytterligere innsats for fredens sak og har gjort store våpenbestillinger i Sovjet. Det er allerede levert 21 jetjagere av typen MIG-21. Våpnene er vel betalt med amerikanske dollars, som fremdeles strøs rundt verden uten smålige hensyn. Når det gjelder sivile formål i dette fattige India, så ord-

ring med folks hang til heltedyrking. Lagnaden hadde ellers sjølv sett stengsle for det med di dei kom til å stå i motsetnad til dei samfundsmaktene som vaks fram kring slutten av det syttende hundretalet og byrjinga av det attande. Romantikken stod igrunnen i motsetnad til heile den samfundsutviklinga som rådde grunnen då.

Og so kom dei til å verdsetja undantaksmennesket, geniet, han som er forma av noko anna enn det tida ellers er opptatt med. Han som skaper og ordnar ut frå andre kjelder og etter andre mønster enn dagens menn, og som difor ogso må koma til å setja andre verdistempele på tinga enn dagens travle menn gjer.

Kva som seinare skulle skje med dei tankane som den tyske romantiske skule hadde kasta inn i ordskifte om sosiologi og politikk er ei anna soge. Mang ein seinare politikkar eller skribent har soge seg nerk og nering der ifrå, det er sant. Men at Hitler hadde det, var sannleg nytt for meg. Å, nei, han har nok fått greide seg utan deira hjelp. Det er no i allfall sikkert.

nes den sak som kjent av europeiske staters, deriblant Norges Indiahjelp. Det er sannelig noen som er om seg!

*

TAKK FOR LANET!

Amerikanerne har nå tilbakelevert Nürnberger Justizpalast til de tyske myndigheter. Det var som kjent i denne bygning de beryktede Nürnbergerprosesser fant sted.

*

REORGANISERING AV OAS

(PNJ) Det franske nasjonalråd, som er en slags undergrunnsregjering, har nå gjennomført en reorganisering av OAS. I en erklæring blir kampen i Algeriet foreløpig betraktet som tapt. Man vil nå konsentrere alle krefter om moderlandet og forsøke å fremkalle en omveltning. Herunder støtter nasjonalrådet seg først og fremst på de i Frankrike for størstedelen intakte avdelinger av OAS og på de kadre som er kommet tilbake fra Algeriet. Man tar imidlertid her skarp avstand fra de grupper innenfor den algirske OAS, som i kampens siste uker sluttet en overenskomst med FLN. Da OAS gjennom denne avtale og også på grunn av annen splittelse i den siste tid etter nasjonalrådets mening har tapt i anseelse, tar kampgruppene nå

navnet «Armee nationale secreto (ANS)» Deres viktigste publikasjon er «Vive la France».

*

GODE DEMOKRATER

Til demokratiets varme forsvarene hører som kjent også VG. I en kronikk i dette blad av Finn Benestad leser vi at musikken i kringkastingen: «ikke for meget må skje efter såkalte lytterønsker». Og det utdypes videre slik: «NRK må suverent heve seg over kritikk og klager fra den som misliker den nye musikk — selv om de er i flertall». Det får en si er demokrati som har vasket seg — det minner sterkt blant annet om det stalinske folkedemokrati.

*

HELLER IKKE JØDENE SLIPPER TIL

Tross alt det forlorne hykleri i England, så er det dog en viss konsekvens i galskapen. Det er som kjent etter en rekke jødiske provokasjoner nedlagt forbud mot fascistiske møter på Trafalgar Square i London. Straks dette var i orden søkte den jødiske organisasjon «Gulstjerne» om å få holde et møte samme steds for å feire årsdagen for krigens begynnelse 1. september 1939. Søknaden ble imidlertid avslått, så det er tydeligvis noe iveien med nydemokratiet i Old England.

*

ARVEFØLGEN IORDEN

Den 80-årige jødiske høyesterettsjustitiarius i USA Felix Frankfurter, som har øvet en slik skjebnesvanger innflydelse på den politiske utvikling gjennom sin dommervirksomhet, skal nå gå av, men demokratiet kan sove rolig: han etterfølges av den hittidige arbeidsminister Arthur Goldberg, som pussig nok også er av jødisk herkomst.

FOLK OG LAND

Kierschowsgt. 5, Oslo

Telefon 37 76 96

Boks 32 14

Abonnementspriser

fra 1/1 1963:

Kr. 36,— pr. år, kr. 18,—

pr halvår i Skandinavia.

Utlandet: Kr. 40,— pr.

år, kr. 20,— pr. halvår.

I nøytralt omslag innen-

lands: Kr. 46,— pr. år,

kr. 23,— pr halvår.

Løssalg inntil 1/1 1963 kr.

0,75 - senere kr. 0,85.

Annonsepris kr. 0,40 pr.

mm og spalte.

Bruk postgironr. 16 450.

Utgiver A/L Folk og Land

Bergs Assuransesbyrå

ALT I FORSIKRING

Arbiens gt. 1 — Tlf. 44 49 94

Arkitekt

H U S T A D

Bærumsv. 5, Ø. Ullern

Telefon 55 61 29 - Oslo